

Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Integritás tanácsadó szakirányú képzés

Nemzetközi antikorrupciós
törekvések és egyezmények
(tananyag)

Készítették: Dr. Báger Gusztáv, dr. Klotz Péter, Szabó Zoltán Gyula
Dátum: 2015. március 1.

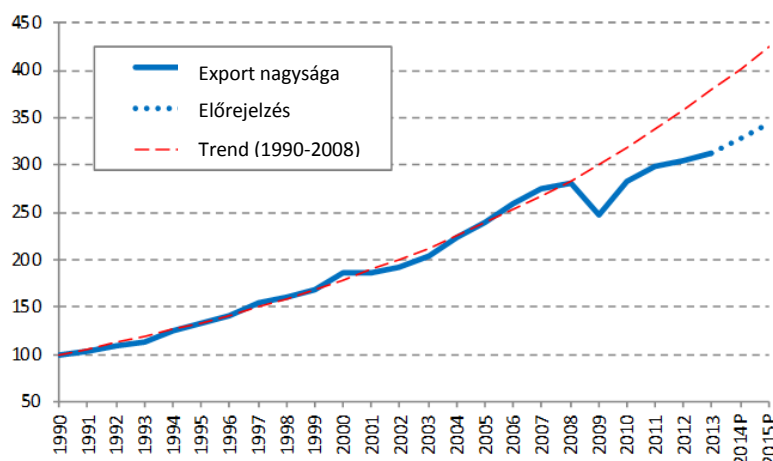
Nemzetközi antikorrupciós és törekvések egyezmények ¹

I. rész: A korrupció elleni összehangolt nemzetközi fellépéshez vezető körülmények

A XX. század utolsó évtizedében korábban nem tapasztalt méretű és gyorsaságú változások következtek be a nemzetközi viszonyokban, amelyek lehetővé tették a korrupció elleni összehangolt nemzetközi fellépést, valamint a nemzetközi szerződési rendszer létrejöttét.

A nemzetközi politikát a második világháborút követően az Amerikai Egyesült Államok, valamint a Szovjetunió vezette két nagy politikai tömb szembenállása határozta meg. A Szovjetunió meggyengülésével, majd 1991-es felbomlásával alapvető politikai változások indultak meg a Közép-Kelet Európában. A volt keleti blokk országaiban demokratikus választásokat tartottak, megteremtették a demokratikus, jogállami működés és a piacgazdaság intézményi feltételeit. E politikai változás következtében visszaszorult a diktatúrák és a nőtt a liberális demokráciák száma, amely lehetővé tette az államok közötti, közös értékeken alapuló szorosabb együttműködést.

Az együttműködést jelentős mértékben elősegítette az országok közötti nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok bővülése. A kivitel nagyságrendjét az alábbi ábra szemlélteti:

Forrás: https://www.wto.org/english/news_e/pres14_e/pr721_e.htm

A kereskedelem fejlődése és a tőke szabadabb áramlása erősítette az országok közötti versenyt, amelynek fontos elemévé vált a kormányzatok teljesítménye, illetve az üzleti tranzakciós költségek – így a korrupciós költségek – lecsökkentésének szükségessége.

¹ Megjegyzés: A tananyag főként a Forrásjegyzékben feltüntetett szakirodalomból, valamint a nemzetközi szervezetek honlapjain található információkból készült, ezért az ezekből szó szerint átvett vagy lefordított részeket külön idézőjel nem jelöli.

A világkereskedelem egyik ösztönzője az a tudományos és információtechnológiai fejlődés volt, amely mindenki számára elérhető használati eszközzé tette a számítógépet, az internetet és a mobiltelefont. Ezen eszközök elterjedése alapjaiban változtatta meg az állampolgárok egymáshoz és államhoz való viszonyát, az információhoz való hozzájutás pedig mind a politikában, mind a gazdaságban kulcstényezővé vált. Internethez való hozzáféréssel 1990-ben a Föld népességének alig 0,3%-a rendelkezett, míg ez az arány tizenöt év elteltével közel 50%-ra nőtt.

Forrás: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/>

Az információhoz való szélesebb és gyorsabb hozzájutás könnyebbé tette a kormányzatok feletti állampolgári ellenőrzést, ugyanakkor a média szerepvállalása jelentősen megnövelte egy-egy korrupciós botrány politikai hatását. Az állampolgári részvétel erősödésével a kilencvenes években számos olyan társadalmi szervezet (a legjelentősebb közülük a Transparency International) alakult, amely a korrupció elleni nemzetközi fellépést tűzte zászlajára. A fokozódó állampolgári aktivitás és a tudományos kutatások adta új lendület jelentősen hozzájárult a korrupcióval kapcsolatos nemzetközi szemléletváltáshoz.

A fokozódó nemzetközi együttműködés árnyoldalai is arra mutattak rá, hogy a korrupció komoly veszélyt jelent az államokra és a társadalmakra egyaránt. A felbomló keleti blokkban megerősödő szervezett bűnözés komoly biztonsági kihívást támasztott, az illegális jövedelmek tisztára mosását nagymértékben segítették az egyes országok eltérő belső rendelkezései, míg az információtechnológiai eszközök elterjedésével a korrupciós bűncselekmények felderítése is nehezebbé vált.

Mindezen jelenségek abba az irányba mutattak, hogy szükséges a kormányok közötti szorosabb együttműködés a korrupció elleni fellépés területén. Ennek első eszközei a bilaterális együttműködésen túlmutató regionális nemzetközi büntetőjogi témájú egyezmények voltak, amelyeket hamarosan az ENSZ Korrupció elleni Egyezményének tető alá hozása követett.

II. rész: Nemzetközi szervezetek és egyezmények

A következő néhány oldalon keresztül összefoglalóan bemutatjuk azokat fontosabb kormányközi és nem kormányzati (non-governmental organizations (NGO)) szervezeteket, valamint az azok által létrehozott testületeket, munkacsoportokat, amelyek tevékenysége meghatározó a korrupció elleni küzdelemben.

Kormányközi szervezetek:

- Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ/UN)
- Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)
- Európa Tanács (ET/COE)
- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ/OSCE)

Nem kormányzati nemzetközi szervezet:

- Transparency International

1. Kormányközi szervezetek

a. Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ/UN)

A szervezetet 1945-ben 51 tagállam alapította meg azzal a céllal, hogy megőrizze a nemzetek közötti békét a II. világháborút követően. Jelenleg a szervezetnek 193 ország a tagja. A szervezet tevékenysége nagyon szerteágazó, a béke megvédésén, valamint annak építésén túl, folyamatosan foglalkozik olyan kulcsfontosságú kérdésekkel, mint a fenntartható fejlődés, az emberi jogok, a nemek közötti egyenlőség, vagy demokrácia támogatása. Sokirányú tevékenysége során az ENSZ a korrupció kérdéskörét is érinti.

A korrupció elleni fellépés fontosságát felismerve 2003-ban az ENSZ tagállamai aláírták a Korrupció Elleni Egyezményt, amely megteremtette a korrupció elleni küzdelem nemzetközi jogi kereteit. Az egyezményt Magyarország is aláírta, majd az Országgyűlés 2005. évi CXXXIV. törvény elfogadásával és kihirdetésével ratifikálta.

Az egyezmény céljai a következők:

- a.) elősegíteni és megerősíteni a korrupció hatékonyabb és hatásosabb megelőzésére és felszámolására irányuló intézkedéseket;
- b.) elősegíteni, megkönnyíteni és támogatni a nemzetközi együttműködést és technikai segítségnyújtást a korrupció megelőzése és a korrupció ellen folytatott harc során, beleértve a vagyontárgyak visszaszerzését is;
- c.) elősegíteni a közügyekben és a köztulajdonnal kapcsolatban a becsületességet, a számonkérhetőséget és a közügyek és köztulajdon helyes kezelését.

Az egyezmény főbb témakörei a következők:

1. A **megelőzés** kérdésével az egyezmény külön fejezete foglalkozik. Az aláíró államok vállalják a korrupció megelőzésére alkalmas szabályozás kiépítését, valamint az azzal összhangban álló gyakorlat kialakítását. Az aláírók együttműködnek más, az egyezményben részes országokkal a korrupció megelőzése érdekében indított programokban.

2. Az egyezmény a korrupciós **bűncselekmények körének meghatározását** is elvégzi. Korrupcióval kapcsolatos szemléletváltást tükröz a dokumentum abban az értelemben, hogy olyan cselekményeket is a korrupció körébe sorol, amelyek a korábbi szabályok szerint nem oda tartoztak. Ilyen bűncselekmény például a pénzmosás, befolyással üzérkedés, stb.

3. Az egyezmény hangsúlyos részét képezi a **nemzetközi együttműködés** kérdése. Az aláíró felek vállalják, hogy a korrupció elleni küzdelem minden szintjén kölcsönösen segítik egymást.

4. Az egyezmény egyik alapelve a **vagyon visszajuttatása**. A rendelkezések a korrupciós cserefolyamatban résztvevő vagyon/javak áthelyezésének megelőzésétől, egészen a vagyon visszajuttatásáig lefedik a folyamatokat.

5. Az egyezmény előírja a részes államok számára, hogy a korrupció megelőzése és felszámolása érdekében **képzéseket indítsanak és** – amennyiben módjukban áll – **technikai támogatás formájában segítséget nyújtsanak** a fejlődő országok korrupció elleni harcához. Továbbá a kölcsönös segítségnyújtás jegyében megosztják egymással kutatási tapasztalataikat, közös kutatási projekteket indítanak, biztosítják az egymás közötti képzésekhez, valamint a kutatásokhoz szükséges információk cseréjét.

b. Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)

A szervezet mai nevén csak 1961-ben, az USA és Kanada belépésével született meg. Eredetileg OEEC (The Organisation for European Economic Cooperation) néven jött létre 1947-ben, hogy a Marshall-terv finanszírozásával levezényelje a II. világháború után romokban heverő Európa újjáépítését. Jelenleg a szervezetnek Magyarországgal együtt 34 tagja van. A szervezet célja, hogy tagjainak segítséget nyújtson többek között a gazdasági növekedésben, az életszínvonal emelésében, vagy a pénzügy stabilitás fenntartásában. Az OECD folyamatosan statisztikai elemzéseket készít tagjairól, valamint a tagsággal nem rendelkező országok gazdasági és társadalmi helyzetéről.

Az OECD mind gazdasági, mind társadalmi kérdésekkel foglalkozik, ezért számára is elkerülhetetlen volt a korrupció kérdése. Az OECD és a csatlakozó országok 1997-ben elfogadták a Külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló egyezményt. Az egyezmény fontosságát az adja, hogy az aláírók belátták, hogy a

korupció nem áll meg az országhatároknál és az egyes országok által az üzletszerzés érdekében alkalmazott korupciós gyakorlatok torzítják a piaci versenyt.

Az egyezmény csak az aktív megvesztegetésre koncentrál, és a korupciós ügylet során bármilyen előny/vagyon átadását, illetve annak nyújtására való ajánlatot vagy ígéretet már bűncselekménynek tekint. Az egyezmény szerint a korupciós bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a korupciós ügylet nem éri el a célját. Hasonlóan az ENSZ egyezményéhez, az OECD egyezmény is kiemelten kezeli a korupciós úton szerzett vagyon/javak visszaszerzését.

Az egyezmény külön kiemeli a nemzetközi üzleti életben alkalmazott, a korupciós ügyletekből származó bevételek és kiadások elfedésére alkalmas könyvviteli technikák szankcionálását. Felhívja a csatlakozó országokat, hogy tegyenek meg mindent a számviteli fegyelem betartatásáért, és a gyanús pénzmozgások felderítéséért.

Az egyezmény az aláírókat kötelezi, hogy a nemzetközi korupciós ügyletek felderítése érdekében kölcsönösen nyújtsanak egymásnak segítséget.

d. Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ/OSCE)

A világ legnagyobb regionális biztonsági szervezete, amelynek jelenleg 57 tagja – közöttük Magyarország – van. A szervezet létrejöttét az ENSZ alapokmányának VII. fejezete rögzíti.

Fő funkciói a következők:

- korai előrejelzés
- konfliktus megelőzés
- válságkezelés
- a válságok megoldását követő rehabilitáció
- az európai biztonság és stabilitás megőrzése

A szervezet a biztonságot átfogóan értelmezi, amely azt jelenti, hogy annak minden dimenziójával (politikai-katonai, gazdasági-környezetvédelmi, emberi) foglalkozik.

Az EBESZ az 1999-es isztambuli csúcstalálkozó óta eltelt időszakban a tevékenységi körét olyan témákkal bővítette, mint a terrorizmus, a szervezett bűnözés vagy az ember- és kábítószer-kereskedelem elleni fellépés.

2012 decemberében az 57 tagország külügyminiszterei találkoztak Dublinban, és elfogadták a „Declaration on Strengthening Good Governance and Combating Corruption, Money-Laundering and The Financing of Terrorism” című nyilatkozatot. A dokumentumban többek között a részes országok elkötelezik magukat a korupció és a pénzmosás elleni küzdelem mellett. Hangsúlyozzák, hogy rendszeresen, a civil társadalom bevonásával mérni kell az egyes országok által vállalt nemzetközi és nemzeti

antikorrupciós kötelezettségek végrehajtását. Felhívja a figyelmet az egyes tagok és a nemzetközi szervezetek (ENSZ, OECD) közötti együttműködésre és tapasztalatcserére. Az EBESZ szükségesnek tartja jogintézmények felállítását és azok függetlenségének biztosítását. Külön kiemeli, hogy védettséget kell biztosítani azoknak a személyeknek és hozzátartozóiknak, akik információval szolgálnak korrupció gyanús esetekről (whistleblowers). A kormányoknak folyamatosan együtt kell működniük a civil és privát szférával annak érdekében, hogy a lehető legteljesebb átláthatóságot el lehessen érni. Az elszámoltathatóság érdekében biztosítani kell az információszabadságot, az információkhoz való hozzáférhetőséget mind a civilek, mind a média számára.

e. Európa Tanács² (Council of Europe)

Az Európa Tanácsot (továbbiakban: ET) 1949. május 5-én 10 ország alapította az emberi jogok, a demokrácia, és a törvények uralmának védelmében. Az ET munkássága során olyan problémák megoldására koncentrált többek között, mint a nők és gyermekek elleni erőszak, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, vagy a korrupció. A szervezet fő céljai a következők:

- az emberi jogok, a pluralista demokrácia és a törvények uralmának védelme;
- a tudatosság kialakulásának elősegítése, valamint az európai kulturális identitás létrejöttének támogatása a különbözőségek megőrzése mellett;
- közös megoldások keresése azokra a kihívásokra, amelyekkel az európai társadalom szembenéz;
- a demokrácia megszilárdítása Európában törvényhozási és alkotmányozási reformok útján;

Az ET átfogó, jogi keretet biztosít a korrupció elleni küzdelemhez olyan egyezmények, dokumentumok elfogadásával, mint a Korrupció Elleni Büntetőjogi Egyezmény és a Korrupció Elleni Polgári Jogi Egyezmény (1999), vagy mint a Korrupció Elleni Küzdelem 20 Irányelve (1997). Az egyezmények legfőbb célja a korrupciós esetek kriminalizálásának harmonizációja. Az egyezmények a korrupció következő típusaira vonatkoznak:

- a belföldi és külföldi köztisztviselők aktív és passzív megvesztegetése;
- a belföldi és külföldi parlamenti képviselők aktív és passzív megvesztegetése;
- az aktív és passzív megvesztegetés a magánszektorban;
- nemzetközi köztisztviselők aktív és passzív megvesztegetése;
- a belföldi, a külföldi és a nemzetközi bírák és nemzetközi bíróságok tisztségviselőinek aktív és passzív megvesztegetése;

---

² Az Európa Tanács nem ugyanaz, mint az Európai Tanács. Az utóbbi az Európai Unió egyik intézménye, amelynek tagjai az EU tagállamainak állam- és kormányfői. Jelenlegi elnöke: Donald Tusk

- a korrupciós bűncselekményből származó pénzmosás, és
- a korrupciós bűncselekményekkel kapcsolatos számviteli bűncselekmények (számlák, elszámolási dokumentumok, kiegészítő jegyzőkönyv stb.)

A korrupció elleni harc jegyében az ET egyik legjelentősebb lépése volt, hogy 1999-ben létrehozta a Korrupció Elleni Államok Csoportját (Group of States against Corruption (GRECO)). A csoport azzal a céllal jött létre, hogy monitorozza a tagországokat, hogy azok mennyire felelnek meg az ET egyezményekben lefektetett antikorrupciós standardoknak. Jelenleg a csoportnak 49 tagja van (48 európai ország – köztük Magyarország – és az USA). A GRECO monitoring tevékenységének bemutatására később még visszatérünk.

2. Nem kormányzati nemzetközi szervezetek

a. Legfőbb Ellenőrző Intézmények Nemzetközi Szervezete (INTOSAI³)

Az INTOSAI egy esernyőszervezet, amely összefogja a kormányok külső ellenőrzésére hivatott intézményeket (számvevőszékek). Az INTOSAI autonóm, független nem kormányzati szervezet. Kubában 1953-ban alapították meg a szervezetet. Jelenleg 191 tagja van, közöttük Magyarország is.

A korrupció kérdésével az INTOSAI az 1990-es évek közepétől foglalkozik. A korrupció elleni küzdelem témája a következő INCOSAI⁴-okon került napirendre:

- Montevideo (1998): A Kongresszus egy 12 pontból áll cselekvési programot fogadott el.
- Szöul (2001): A kongresszuson egy tanulmány elkészítését vállalták, amelyben értékeli a 12 pontos ajánlósort. A tanulmány egy kérdőívet tartalmazott, amelyet megküldtek minden INTOSAI tagállamnak, és amely alkalmas volt az ajánlások megvalósulásának felmérésére.
- Budapest (2004): Ismertették a felmérés eredményeit, amely szerint a tagállamok komolyan vették az ajánlásokat és a számvevőszékek elfogadták az ajánlások értékelésének fontosságát. A kongresszus továbbá megállapította, hogy mind a 12 ajánlás alapvető jelentőségű a korrupció elleni harc szempontjából. Ugyanakkor az egyes ajánlások előrehaladását hosszabb időn át kellene tanulmányozni ahhoz, hogy egy átfogó elemzés készüljön a témában, ezért a

³ International Organization of Supreme Audit Institutions

⁴ INCOSAI – International Congress of Supreme Audit Institutions: A kongresszus az INTOSAI legfőbb döntéshozó szerve, amelyben minden tagország képviselteti magát.

munka a következő két fontos ajánlás mentén folytatódott: a.) a számvevőszéki tapasztalatcsere intenzitásának növelése, valamint b.) olyan személyzeti politika kialakítása, amely a közszektor becsületes és hozzáértő alkalmazottainak kiválasztását, megtartását és motiválását biztosítja.

- Mexikó (2007): A fenti két kérdésről szóló jelentés megtárgyalása mellett a kongresszus a korábbi pénzmosás elleni küzdelemmel foglalkozó INTOSAI munkacsoport státuszát és tevékenységi körét kibővítette a korrupció elleni küzdelemmel. Így a kongresszus kifejezésre juttatta, hogy a pénzmosás és a korrupció egymással szorosan összefüggő két jelenség, amelyet mindig figyelembe kell venni az azok leküzdésére szolgáló politikák, stratégiák és akciók kidolgozása során.
- Johannesburg (2010): A kongresszus a korrupció elleni küzdelmet a 2011-2016. évekre szóló stratégiájában az elfogadott prioritások között szerepeltette. A tervben foglaltak szerint a számvevőszékek ellenőrzéseikkel hozzájárulnak az átláthatóság növeléséhez, a kockázatok bemutatásához és a hatékony belső ellenőrzések kiépítéséhez. A számvevőszékek ellenőrzési tevékenységükkel különösen a korrupciós esetek és a pénzmosás megelőzéséhez járulhatnak hozzá.
- Peking (2013): A kongresszus egyik fő témája a jó kormányzás (good governance) megvalósításához való számvevőszéki hozzájárulás volt, ugyanakkor a résztvevők felhívták a figyelmet a számvevőszékek kormányzatok számára nyújtott segítségére a teljesítmény és az átláthatóság fokozása, a számonkérhetőség biztosítása, a hitelesség fenntartása, a korrupció elleni fellépés, a közbizalom erősítése, valamint az állampolgárok érdekeinek védelme területén.

b. Transparency International

A szervezetet 1993-ban néhány magánszemély alakította azzal a céllal, hogy a társadalom minden szférájában felvegyék a küzdelmet a korrupció ellen. Jelenleg a szervezet több mint 100 országban van jelen. A Transparency International (továbbiakban: TI) partnerségben dolgozik az adott ország kormányzatával, az üzleti és a civil társadalom képviselőivel.

A TI számtalan olyan korrupcióban érintett területtel foglalkozik, mint a politika és kormányzás, olaj és gáz kitermelés, a szegénység és a fejlődés összefüggése, a sport vagy a nemzetközi korrupcióellenes egyezményekben foglaltak megvalósíthatósága, együttműködés. A szervezet kiemelten kezeli a közérdekű bejelentők (whistleblower-ek) kérdését. Számos kutatást indít, amelyekkel szondázzák az egyes országok állampolgárainak korrupcióról alkotott véleményét. A legátfogóbb ilyen jellegű

felmérésről, a Korrupció Érzékelési Indexről (TI CPI) az alábbiakban részletesen is szó lesz. Továbbá a Nemzeti Integritás Rendszer (NIS) elnevezésű kutatással értékelik az egyes országok intézményrendszerének és szektorainak teljesítményét és korrupciós kockázatait. A NIS kutatásra már Magyarországon is több ízben került sor.

A legfontosabb mutatók mellett a TI minden évben publikálja a Globális Korrupciós Jelentését, amely a már fentebb említett témák valamelyikét emeli az elemzés középpontjába. A szervezet közreműködik az OECD egyezményben foglaltak megvalósulásának monitorozásában is.

III. A korrupció mérése

Nemzetközi szinten régóta kiemelt törekvés az egyes országok korrupciós helyzetének megismerése, összehasonlítása. A nemzetközi szervezetek büntetőjogias megközelítése sajnos ebből a szempontból kevésbé bizonyult eredményesnek. Ennek oka, hogy a vesztegetésre vonatkozó büntetőjogi tényállások nemzetközi egységesítése még messze nem mondható befejezettnek, továbbá a kriminálstatisztikai adatok a magas – akár több százszoros – látencia, a statisztikai rendszerek eltérő fejlettsége és módszertana, valamint az elkövetés, a felderítés, illetve a jogerős ítélet között eltelt hosszú idő miatt jelentős mértékben torzítanak. A korrupció mérésével foglalkozó szervezetek így elsősorban a gyakorlati tapasztalatokra, a korrupció érzékelésére hagyatkozva állították össze korrupciós indexeiket, amelyeket a korrupcióval közvetten összefüggő nemzetközi indexek (kormányzati teljesítmény, átláthatóság, jogállamiság stb.) próbáltak objektívebbé tenni.

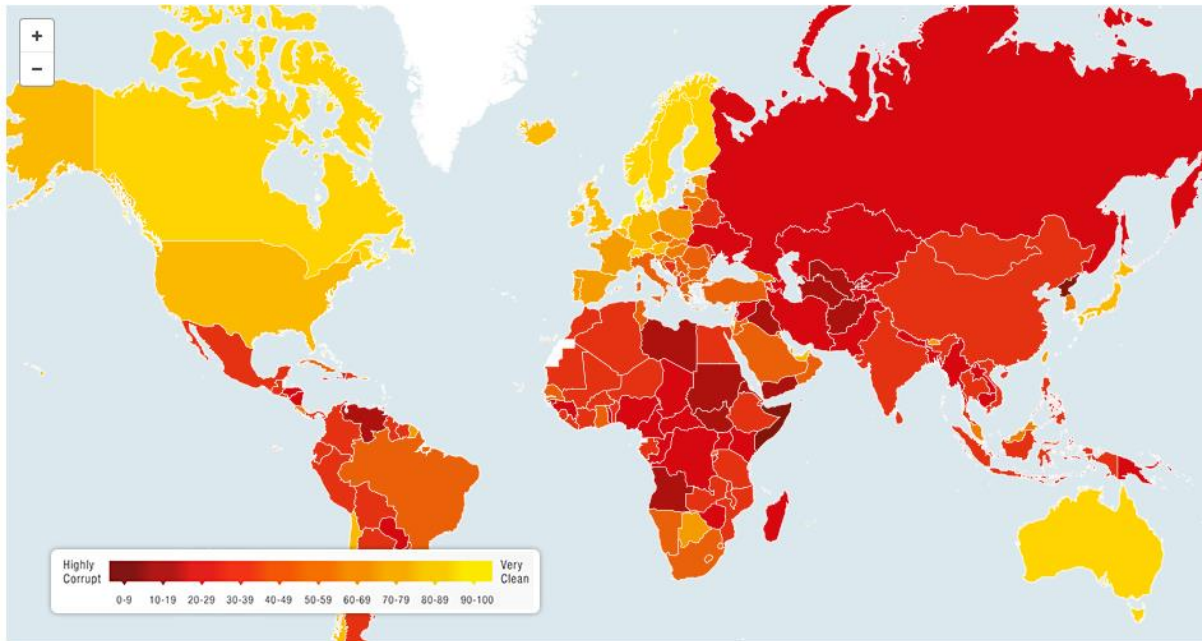
Szinte minden, a korrupció elleni küzdelmet a zászlajára tűző nemzetközi szervezet kialakított valamilyen a korrupció mérésére alkalmas módszertan. A következőkben ezek közül néhányat mutatunk be röviden:

- Korrupció Érzékelési Index (TI)
- Vesztegetési Index (TI)
- Globális Korrupciós Barométer (TI)
- Worldwide Governance Indicators (Világbank)
- GRECO értékelési körök (Európa Tanács)

1. A Transparency International mutatói

E területen úttörő munkát végzett a Transparency International, amely 1995-ben jelentette meg első **Korrupció Érzékelési Indexét** (Corruption Perception Index). Az azóta minden évben megjelentetett index az elmúlt években jelentős módszertani fejlesztéseken esett át, adatai 2012 óta évenként is összehasonlíthatóak. A 2014-es

felmérés alapjául 12 különféle – kormányzásra, üzleti környezetre vonatkozó – részindex (például a Freedom House Nations in Transit felmérése vagy a Világgazdasági Fórum Executive Opinion Survey felmérése) szolgál, ebből állnak össze az egyes országokra vonatkozó pontértékek, illetve az országok sorrendje. Az egyes országokat 1-től 100-ig terjedő skálán értékelik, ahol az előbbi a legkorruptabbat, míg az utóbbi a közélet korrupciótól való teljes mentességét jelenti. Magyarország 2014-ben a 47. helyen állt 54 ponttal.

Forrás: <http://www.transparency.org/cpi2014/results>

A TI Korrupció Érzékelési Indexének nagy előnye ugyanakkor nem elsősorban módszertanában rejlik, hanem abban, hogy egy nehezen megragadható társadalmi jelenséget tett mérhetővé és rangsorolhatóvá. Ezzel a fejlesztéssel a Transparency International a társadalom széles rétegei számára tette könnyebben értelmezhetővé a korrupció jelenségét, jelentős mértékben hozzájárulva a témáról folytatott társadalmi párbeszédhez.

A **Vesztegetési Index** (Bribe Payers Index) a megvesztegetésre vonatkozó felmérés, amely a világ 28 legnagyobb nemzetgazdaságát rangsorolja vállalataik külföldi üzleti tevékenysége során mutatott megvesztegetési hajlandóságuk szerint. Az országokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán értékelik, amelyben az 1-es érték azt jelenti, hogy „soha” nem ad az adott cég üzleti tevékenysége során kenőpénzt, míg az 5-ös érték azt jelöli, hogy „mindig” él ezzel az eszközzel. Az ötös skálán elért eredményeket aztán egy 1-től 10-ig terjedő skálára konvertálják át. A legutóbbi, 2011-es felmérés szerint Mexikó (7.0), Kína (6.5) és Oroszország (6.1) az a három ország, amelyek üzleti kultúrájában leginkább

bevett eszköz a megvesztegetés. Magyarország nincs a felmérésben résztvevő országok között.

A **Globális Korrupciós Barométer** (Global Corruption Barometer) egy közvélemény-kutatáson alapuló felmérés, mely a világ több mint 60 országában méri, hogy az utca embere mennyire érzékeli és tapasztalja a korrupciót. Pontosabban a TI arra kíváncsi, hogy mennyire elterjedt a korrupció, valamint, hogy a kormányzat mennyire érintett a korrupcióban. A 2013-as felmérés során több mint 114 ezer embert kérdeztek meg a világ 107 országában. A legutóbbi felmérési időszakban számos kérdést fogalmaztak meg, például:

1. Az utóbbi két évben hogyan változott a korrupció szintje az Ön országában?
2. Az Ön megítélése szerint az korrupció mennyire befolyásolta a következő intézményeket (politikai pártok, országgyűlés, rendőrség, üzleti szféra, média, közintézmények, igazságszolgáltatás, NGO, egyházak, katonaság, oktatás/nevelés intézményei)?
3. Hogyan értékeli a jelenlegi kormány korrupció elleni küzdelmét?

A Magyarországon a válaszadók 62 százaléka úgy ítélte meg, hogy az utóbbi két évben növekedett a korrupció szintje. Az intézmények tekintetében a politikai pártokat tartják a korrupcióban leginkább érintetteknek (68%), amelyet az üzleti szféra (63%) és a törvényhozás (56%) követ. A Kormányzat antikorrupciós tevékenységét a magyar emberek több mint fele (48%) hatástalannak, míg 15 százalékuk hatásosnak ítélte meg.

2. Worldwide Governance Indicators (Világbank)

A Világbank 1996-tól folyamatosan publikálja a Kaufmann-féle módszer⁵ alapuló kormányzásra vonatkozó indikátorait. A felmérés az egyes országok kormányzását 6 átfogó indikátorral jellemzi. Ezek az indikátorok a következők:

- Választási szabadság és elszámoltathatóság mutatója (Voice and Accountability)
- A kormányzat nem alkotmányos vagy erőszakos úton való megdöntési kockázatának mutatója (Political Stability and Absence of Violence/Terrorism)
- Kormányzati hatékonyság mutatója (Government Effectiveness)
- A kormányzati célkitűzések megvalósításának mutatója (Regulatory Quality)
- Törvények uralma mutatója (Rule of Law)

---

⁵ Kaufmann-féle módszer: Egy vizsgálati alapú módszer, amelyben a kutatók különféle rendelkezésre álló vizsgálati (survey) adatok alapján hat irányítási indikátort állítanak össze. Mindegyik indikátor -2,5-től, +2,5 értékig terjedő skálán minősíti az adott országot. A skálán a -2,5 a legrosszabb, míg a +2,5 a legjobb érték. A korrupciós indikátor esetében ez azt jelenti, hogy az előbbinél a legmagasabb, míg az utóbbinál a legalacsonyabb a korrupció szintje.

- Korruptiók kontroll mutatója (Control of Corruption)

Témánk szempontjából a hatodik indikátor fontos, bár a korruptiók kockázatok tekintetében minden mutatónak kulcsszerepe van. A Világbank ezen érzékelési indikátora azt méri, hogy a közvélemény-kutatásban megkérdezett nagyszámú cég, állampolgár, szakértő miként látja az elitek közhatalom gyakorlását a korruptió szempontjából. Pontosabban fogalmazva milyen mértékben használják fel közhatalmat magánhaszon elérésére, kis- és nagy korruptióra vagy az állam elitek vagy magánérdek általi foglyul ejtésére (state capture).

Az idősorokat vizsgálva az tapasztalható, hogy a kormányzat teljesítménye 1996-tól 2013-ig visszaesést mutat és ugyanez tapasztalható a korruptiók kontrollt mutató részindex esetén is. A 0-tól 100-ig terjedő skálán ez utóbbi érték minősül a legjobbnak (vagyis ebben az esetben a közhatalmat egyáltalán nem gyakorolják magánérdek elérése érdekében). Magyarország az országok közötti rangsor alapján 65-ös értéket ért el.

3. GRECO – értékelési körök

A GRECO munkája ún. értékelési körökre tagolódik. A körök egy-egy előre meghatározott témára koncentrálnak: 2000-2002. között az első értékelési körben a korruptió elleni küzdelemben résztvevő nemzeti szervezetek függetlenségének, specializációjának és a rendelkezésre álló eszközeinek a vizsgálata állt a középpontban. A második értékelési körben, 2002. és 2006. között a figyelem a korruptió azonosításának, valamint a közigazgatási korruptió megelőzésének és felfedésének, illetve a jogi személyek (gazdasági társaságok) korrupt eljárásának a kérdésére összpontosult. A harmadik értékelési kör 2007. és 2011. között fókuszába a pártfinanszírozás problémaköre és a korruptióról szóló büntetőjogi egyezmény rendelkezéseinek végrehajtása került. A negyedik értékelési kör kezdési időpontja pedig 2012. január 1. Ebben a büntetőjogi egyezmény rendelkezéseinek átültetése mellett a korruptió megelőzésére tett intézkedések célja a parlament tagjai, a bírák és az ügyészek jogállásának a felülvizsgálata.

A nyilvánosságra hozott értékelési jelentésekben a GRECO ajánlásokat fogalmaz meg a tagországok számára, valamint értékeli a kötelezettség-vállalások teljesítését.

Magyarország 1999-ben csatlakozott a GRECO-hoz. Az első értékelési kör 2001-ben zajlott le; mind az elfogadott értékelés, mind pedig az ajánlások teljesítésére vonatkozó jelentések nyilvánosak. A magyar fél 2007 márciusában egészítette ki ezt a jelentést, két a GRECO által tett és végre nem hajtott minősített ajánlással kapcsolatban. A második értékelési körből 2005-ben készült el az értékelés, erre Magyarország 2007 őszéig adott választ – többek között – a korruptióellenes cselekvési terv kidolgozásával, magatartási

kódex kidolgozása a közszférában dolgozók részére az etikus magatartás fejlesztése érdekében, valamint a bíróság ellenőrzési funkcióinak megerősítésével kapcsolatban.

A GRECO harmadik körös értékelés második megfelelőségi jelentésének elfogadására 2012 június 20-án került sor, ebben a GRECO számos ajánlást fogalmaztak meg a pártfinanszírozás átalakításával kapcsolatban, többek között a pártok könyvvitelére, a pártokhoz kötődő jogi személyek ellenőrzésére, az adományok elfogadására, valamint a pártok külső ellenőrzésének szigorítására vonatkozóan.

A GRECO értékelésének jelentőségét az is emeli, hogy az Európai Unió Bizottsága célul tűzte ki az Európai Unió tagságát a GRECO-ban, amely által biztosítható lenne az EU valamennyi tagállamára vonatkozó nemzetközi joganyag egységes kezelése és monitoringja, valamint az EU-s intézmények régóta szorgalmazott külső kontrollja.

IV. rész: Egyes országok antikorrupciós gyakorlata

Az egyes országok korrupció elleni tevékenységét alapvetően 3 megközelítési módba tudjuk besorolni. Ezek a szemléletmódok a következők:

- Represszió (büntetőjogi) alapú megközelítés (Pl.: Egyesült Királyság)
- Integritás (prevenció) alapú megközelítés (Pl.: Belgium, Szlovénia, Hollandia)
- Vegyes, az előző kettőt (prevenziót és repressziót) megközelítőleg azonos arányban alkalmazó szemléletmód (Pl.: Szingapúr, Lettország)

A következő részben az egyes országok gyakorlatának bemutatásán keresztül szemléltetjük az egyes megközelítési módok sajátosságait.

1. Represszió alapú megközelítés

A represszió alapú megközelítés leginkább Nyugat-Európában terjedt el, ezért is említik úgy a szakirodalomban, mint nyugat-európai modellt.

a. Egyesült Királyság – Jogintézmények a korrupció ellen

A törvény szerint a minisztériumok és az állami intézmények felelőssége, hogy kidolgozzák a csalásellenes politikájukat. Ennek elősegítésére a kormány több új csalás elleni feladatkörrel rendelkező intézményt hozott létre. Ilyen intézmény a **Csalással Foglalkozó Stratégiai Hivatal**, amelynek feladata, hogy kidolgozzon egy, a csalások kockázatának csökkentésére, és az azok kezelésére tett intézkedések hatásosságának mérésére alkalmas nemzeti stratégiát.

Továbbá a törvény előírja a **Csalásokról Tájékoztató Nemzeti Központ és Hírszerzési Hivatal**, valamint a **Csalás Elleni Nemzeti Irányító Központ** felállítását

is. Az előbbi biztosítja a csalás elleni küzdelem megjelenítését a társadalom felé, míg az utóbbi funkciója az, hogy a rendőrségen belüli korrupciós tevékenységgel kapcsolatos információkat összegyűjtse és elemezze.

Közéleti Standardok Bizottsága: 1994-ben a független, nem-kormányzati bizottságot azzal a céllal hozták létre, hogy folyamatosan vizsgálja a közfunkciókat ellátók (miniszterek és tanácsadók, közhivatalnokok; a Parlament tagjai; az Európai Parlament angol tagjai; az országos hatáskörű szervek vezetői és alkalmazottai; valamint a helyi hatóságok vezetői és munkatársai) tevékenységét abból a szempontból, hogy megtartják-e a számukra előírt irányítási standardokat. A Bizottság tevékenységi körét 1997-ben a politikai pártok finanszírozásának értékelésére is kiterjesztették. A bizottság jelentéseket készít, és a hiányosságok kiküszöbölésére javaslatokat fogalmaz meg.

A közérdekű bejelentők támogatása és védelme: Az angol csalásellenes és antikorrupciós gyakorlatban jelentős szerepet töltenek be a tapasztalt szabálytalanságokkal kapcsolatos közérdekű bejelentések (whistleblowing), amelyet 1998 óta külön törvény ír elő. A közérdekű bejelentők védelmét a Public Concern at Work nevű önfinanszírozó nem-kormányzati szervezet látja el.

A közszektor számos intézménye a csalások ellen alkalmazni kezdte az **integrált stratégiai megközelítést**. A stratégia kialakításának az első lépcsőfoka, hogy az adott intézmény folyamatosan azonosítja és kezeli az esetében lehetséges csalással kapcsolatos kockázatokat. Második lépésben az adott intézmény statisztikai módszerek segítségével rangsorolja a tevékenységi területeit a veszélyeztetettség fokának megfelelően azért, hogy a rendelkezésére álló erőforrásokat a lehető legeredményesebben tudja felhasználni a védekezésben. A kockázatok azonosításának és kezelésüknek egyik szükséges előfeltétele a felelősök kijelölése intézményi szinten, akik hivatottak a stratégia kialakítására és az abban foglaltak megvalósítására. A csalás elleni küzdelem egyik legfontosabb része a hatékony belső ellenőrzés, amelyben a következő két aspektust kell érvényre juttatni: a.) a meglévő ellenőrzési rendszer folyamatos és rugalmas alkalmazása, b.) a csalások megelőzésére szolgáló rendszerek kialakításának szükségessége.

Amennyiben nem előzhető meg a csalás, akkor biztosítani kell a hatékony felderítést, kivizsgálást, valamint a bűncselekmény arányos szankcionálását. Biztosítani kell a bejelentésekhez szükséges csatornákat, amelyek garantálják az anonimitást. Folyamatosan vizsgálni kell a beérkező bejelentések számát, az elindított eljárások mennyiségét és azok eredményét.

2. Integritás (prevenció) alapú megközelítés

Hollandia mellett Belgium és Szlovénia korrupcióellenes küzdelmét jellemzi leginkább az integritás alapú megközelítés, ezért a következőkben röviden bemutatjuk az említett utóbbi két ország korrupcióellenes gyakorlatát.

a. Belgium

Flandriában megindult a közigazgatás nagymértékű átalakítása, amely 13 területen hozott szerkezeti változást. Annak érdekében, hogy a reform elérje a célját a kormány létrehozta az **Integritási Ügyek Koordinátorának** feladatkörét. A koordinátornak az a feladata, hogy levezényelje az integritás irányítási politika beillesztését és elfogadását a közigazgatás rendszerébe.

A Koordinátor által indított projektek a képzésre, a csalások felderítésére, a veszélyeztetett funkciók (területek) azonosítására és integritási terv kidolgozására szolgáltak. A Koordinátor feladatait szoros partnerségben végzi a flamand kormány Belső Ellenőrzési Hivatalával az etikai és integritási terület erős és gyenge pontjainak elemzése érdekében; együttműködik a Flamand Ombudsmannel a közérdekű bejelentők vonatkozásában és a Közigazgatási Személyzeti Ügynökséggel.

A Koordinátor tevékenységének eredménye egyértelműen pozitívnak bizonyult. Az integritási területet érintően javultak az állami intézmények közötti kapcsolatok, intenzívebbé vált a megtett intézkedésekkel kapcsolatos információcsere, a flamand kormány nagyszámú munkaértekezletet és képzést szervezett, több kormányintézményben elkezdődött a korrupciós kockázatok elemzése, és megnőtt az érvényben lévő etikai kódexek száma, többek között etikai kódex készült a miniszteri kabinetek tisztviselői számára, továbbá az integritási eszközökkel foglalkozó számos kézikönyv publikálására került sor.

b. Szlovénia

Szlovéniában az **intézményi integritási tervek** kidolgozását olyan eszköznek tekintik, amely az intézményi működés hiányosságainak tudatosítása, a veszélyeztetettségi területeinek feltárása alapján helyreállítja, javítja az intézmények integritását és így a korrupció megelőzésének stratégiai eszköze. A tervek kidolgozásának törvényi kereteit és gyakorlati jellemzőit a 2004-ben elfogadott, a korrupció megelőzéséről szóló törvény alakította ki. A terv céljai konkrétabban: a.) az intézményi rendszer veszélyeztetettségének elemzése; b.) az olyan kockázati területek értékelése, ahol fennáll a korrupció lehetősége; c.) az intézményi rendszer korrupció elleni védettségének növelése; d.) a foglalkoztatottak tudatossági szintjének emelése; e.) a prevenció folyamatos javítása, és f.) a foglalkoztatottak oktatása.

Az integritás tervezési folyamat négy fázisban történik: 1.) előkészítő fázis; 2.) a veszélyeztetett tevékenységek azonosítása; 3.) a meglévő védelmet nyújtó mechanizmusok kiértékelése, 4.) a korrupcióval szembeni ellenálló képesség növelése.

A Korrupció Megelőzésével Foglalkozó Bizottság egységes módszertant dolgozott ki a tervezés számára, és folyamatosan követi a tervek megvalósítását. A Bizottság irányelvei szerint az első terveket az intézményeknek két év alatt kellett kidolgozniuk, megjegyezve, hogy az erre a célra meghatározott időszak hosszúsága függött az intézmények nagyságától. Ezen időszak alatt az állami intézmények a kidolgozott terveket bemutatták a Bizottságnak, a végrehajtásra vonatkozó cselekvési programokkal együtt. Az eredményesnek bizonyult integritási terveket és végrehajtásukat az állami intézmények folyamatos tanulási tevékenységnek tekintik. A tervek összeállítása eleinte csak a korrupciós kockázatoknak leginkább kitett területekre fókuszált, majd azokat az intézmények fokozatosan kibővítették, hogy a tervek minden tevékenységet átfogjanak. Így a tervben elhatározott eredeti „biztonsági” intézkedések körét is folyamatosan értékelik és aktualizálják.

Az integritás tervezési gyakorlat mellett a nemzeti integritási rendszer működésének nyolc oszlopa – a politikai akarat, a közigazgatási reformok, a „watchdog” intézmények, a parlament, a közérdeklődés, az igazságszolgáltatás, a média és a magánszektor – között a „watchdog” intézmények részeként fontos szerepet játszik a *Szlovén Számvevőszék* is. Tevékenységének kiindulópontját az képezi, hogy az elszámoltathatóságot az átláthatóság függvényének tekinti, és szerepét abban látja, hogy a kormány bevételeinek és kiadásainak ellenőrzésén keresztül hozzájáruljon a jó kormányzás követelményeinek a megvalósulásához, és így elősegítse a fenntartható növekedést.

A számvevőszék e tevékenységében a csalás és korrupció megelőzésére fókuszál, amely akkor lehet eredményes, ha 1.) a számvevőszéki jelentések a nyilvánosság számára rendelkezésre állnak; 2.) a tett javaslatokat teljes körűen megvalósítják; 3.) az ellenőrzési programok kiválasztása kockázatelemzés alapján történik, és 4.) az ellenőrzést a számvevők széleskörű képzése alapozza meg.

A kockázatelemzés során azonosítják azokat a személyeket és szervezeti egységeket, amelyek nagy valószínűséggel csalást követnek el, azonosítják, illetve feltérképezik a megelőzést és védelmet nyújtó kontrollokat, értékelik azok hatásosságát és meghatározzák a védekezés lehetőségét azokkal a „maradék” csalási kockázatokkal kapcsolatban, amelyek a nem hatékony, illetve a nem létező kontrollok következtében állnak fenn. A kockázatelemzést a következő négy lépésben végzik el: 1.) a kockázati területek azonosítása; 2.) a kockázatot jelző indikátorok meghatározása minden kockázatnak kitett területen; 3.) az audit programok olyan kialakítása, hogy az ellenőrzés képes legyen a kockázatot jelző indikátorok tesztelésére, és 4.) a csalás létezésének tényleges megerősítése az alkalmazott indikátorok révén.

3. Vegyes megközelítési módot alkalmazó országok

a. Szingapúr: Korrupt Gyakorlatokat Vizsgáló Hivatal

Szingapúrban a **Korrupt Gyakorlatokat Vizsgáló Hivatal** (Corrupt Practices Investigation Bureau, CPIB) 1952-ben független antikorrupciós ügynökségként hozták létre. A Hivatal a Miniszterelnöki Hivatalnak közvetlenül alárendelt intézmény, annak vezetője a miniszterelnöknek köteles beszámolni. Feladata a korrupció vizsgálata és megelőzése a köz- és magánszektorban. Ennek érdekében a korrupciós esetekkel kapcsolatos panaszok fogadása és kivizsgálása; a megvesztegetés és a korrupciógyanús helyzetekben a köztisztviselők helytelen eljárásainak a feltárása; valamint a korrupció megelőzése érdekében a közigazgatási gyakorlatok és eljárások ellenőrzése.

A Hivatal tevékenységének jogi alapját a korrupció megelőzéséről szóló törvény teremtette meg. A korrupciós vizsgálatokra kapott felhatalmazás keretében rendelkezik azzal a jogkörrel is, hogy nyomozást indítson minden olyan jelentősebb bűncselekmény esetén, amit a korrupciós vizsgálatok során tártak fel. A Hivatal megelőzési tevékenységét oly módon végzi, hogy áttekinti és elemzi a korrupciógyanús állami intézmények munkamódszereit és eljárásait annak érdekében, hogy azonosítsa az adminisztratív eljárások gyenge pontjait, melyekkel kapcsolatban javaslatokat tesz az intézmények vezetőinek. A korrupció megelőzése céljából a Hivatal munkatársai előadások és szemináriumok rendszeres tartásával is segítik a köztisztviselők képzését.

A hivatali tevékenység keretét négy pillér: a hatékony végrehajtás, az antikorrupciós törvények, a bírói döntéshozatal és az adminisztráció alkotja. E keretet az 1959-ben történt függetlenné válás utáni első években alakították ki, melynek működését időnként megújították, például szélesebb jogkört adtak a nyomozóknak. Jelentős előrelépést jelentett a politikai elkötelezettségre való tekintet nélküliség gyakorlatának bevezetése is, ami lehetővé tette, hogy a Hivatal akár miniszterek és magas rangú köztisztviselők ellen is eljárást indítson.

b. Lettország: Korruptió Megelőzésének és Leküzdésének Hivatala

Lettországban a **Korruptió Megelőzésének és Leküzdésének Hivatala** (Corruption Prevention and Combating Bureau, KNAB) feladatkörében egyszerre kap helyet a megelőzés, az oktatás és a korrupcióval kapcsolatos kutatás. Tevékenységi köre a korrupciós bűncselekmények nyomozásától a közhivatalnokok ellenőrzésén, a politikai pártok finanszírozásán keresztül a korrupciós kockázatok oktatásáig terjed.

A Hivatal korrupció megelőzési és feltárási tevékenysége számára rendelkezésre állnak a politikai pártok pénzügyi tevékenységéről szóló beszámolók, amelyeket azzal a céllal elemez, hogy azok összhangban állnak-e a jogszabályokkal. Emellett vizsgálja a

társadalomtól érkezett, az összeférhetetlenséggel kapcsolatos bejelentéseket is, és indokolt esetben közigazgatási szankciókat állapít meg azon köztisztviselők számára, akik megsértették a közhivatalnokok összeférhetlenségének megelőzéséről szóló törvényt.

A Hivatal rendszeres képzési programokat is szervez a közhivatalnokok és a politikai pártok részére az összeférhetlenség, az etikai elvek és a politikai pártok finanszírozása tárgykörében. A képzési programok főbb moduljai a következők: a.) az összeférhetlenségi konfliktusok megelőzése és a köztisztviselők szakmai etikája; b.) az antikorrupciós tervek kidolgozása és a korrupciós kockázatok kiértékelése, valamint c.) a korrupció fogalma, formái.

A Hivatal feladatai közé tartozott annak a középtávú nemzeti korrupcióelleni programnak a kidolgozása is, amelyet a kormány 2004-ben fogadott el. A program végrehajtásának koordinálására és ellenőrzésére szintén kiterjedt a Hivatal hatásköre.

Ellenőrző kérdések:

Ismertesse azokat a nemzetközi körülményeket, amelyek elősegítették a korrupció elleni nemzetközi egyezmények elfogadását!

Soroljon fel legalább három nemzetközi – akár kormányközi, akár NGO – szervezetet, amelyek kiemelt szerepet játszanak a korrupció elleni küzdelemben!

Ismertesse röviden az ENSZ Korrupció Elleni Egyezményének főbb pontjait!

Ismertesse röviden az OECD Külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló egyezményét!

Sorolja fel azokat a korrupció típusokat, amelyekre az ET egyezményei és irányelvei kiterjednek!

Melyik nemzetközi szervezet tömöríti a számvevőszékeket, valamint hangolja össze a számvevőszékek antikorrupciós tevékenységét?

Sorolja fel az antikorrupciós szemléletmódokat, valamint mondjon egy példát mindegyikhez!

Ismertesse röviden egy szabadon választott ország antikorrupciós gyakorlatát!

Mutassa be Transparency International három legfontosabb mérőeszközét, valamint Magyarország értékelését

Ismertesse röviden a GRECO értékelési rendszerét!